

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.3.40>

WYBRANE PROBLEMY KOLIZYJNEJ REGULACJI STOSUNKÓW UMOWNYCH MACIERZYŃSTWA ZASTĘPCZEGO W UKRAINIE I W REPUBLICIE LITEWSKIEJ

Anastasiia Chernobaieva

aspirantka Katedry Prawa Cywilnego

Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Tarasa Szewczenki

(Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-7545-0127

091287anastasiia@gmail.com

Adnotacja. W artykule omówiono wybrane problemy kolizyjnej regulacji stosunków umownych macierzyństwa zastępczego w Ukrainie i w Republice Litewskiej. Badane są cechy procedury określania prawa, które stosuje się do odpowiednich stosunków zgodnie z prawem Ukrainy; określa się możliwość uzyskania przez dziecko poczęte przez małżeństwo – obywateli Litwy i urodzonego przez matkę zastępczą – obywatelkę Ukrainy, obywatelstwa Ukrainy. Ustalono cechy kolizyjnej regulacji stosunków umownych macierzyństwa zastępczego zgodnie z prawem litewskim w przypadku poczęcia dziecka przez obywateli Republiki Litewskiej i jego urodzenia zgodnie z umową macierzyństwa zastępczego zawartą zgodnie z prawem Ukrainy, zastępczą matką – obywatelką Ukrainy. Określa się procedurę ustanowienia pokrewieństwa między rodzicami genetycznymi dziecka urodzonego przy użyciu metody macierzyństwa zastępczego, a także faktycznie takim dzieckiem zgodnie z prawem litewskim i ocenia się możliwość nabycia przez takie dziecko obywatelstwa Republiki Litewskiej.

Słowa kluczowe: reprodukcja (odtworzenie), prawa reprodukcyjne, technologia wspomaganego rozrodu, macierzyństwo zastępcze, umowa o macierzyństwo zastępcze, regulacje kolizyjne.

SELECTED ISSUES OF CONFLICT-OF-LAW REGULATION OF CONTRACTUAL RELATIONSHIPS OF SURROGACY ACCORDING TO LEGISLATION OF UKRAINE AND LITHUANIAN REPUBLIC

Anastasiia Chernobaieva

Postgraduate Student at the Department of Civil Law

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-7545-0127

091287anastasiia@gmail.com

Abstract. The selected issues of conflict-of-law regulation of contractual relationships of surrogacy according to legislation of Ukraine and Lithuanian Republic are considered in the article. The features of the order of determination of law applicable to appropriate relationships according to legislation of Ukraine are analyzed; the possibility of obtaining the Ukrainian citizenship by a child born by surrogate mother-citizen of Ukraine as a result of transfer to her of the embryo conceived by spouses-citizens of Lithuanian Republic is analyzed. The features of conflict-of-law regulation of contractual relationships of surrogacy according to legislation of Lithuania in case when embryo was conceived by spouses-citizens of Lithuanian Republic and the child was born according to surrogacy contract that had been concluded according to legislative rules of Ukraine and by surrogate mother-citizen of Ukraine are considered. The rules of determination of kinship between the genetic parents and the child born with usage of surrogacy method according to legislation of Lithuania are considered; the possibility of obtaining the Lithuanian Republic citizenship by such a child is analyzed.

Key words: reproduction, reproductive rights, assisted reproductive technologies, surrogacy, surrogacy contract, conflict-of-law regulation.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КОЛІЗІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ І В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Анастасія Чернобаєва

аспірантка кафедри цивільного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-7545-0127

091287anastasiia@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто окремі проблеми колізійного регулювання договірних відносин сурогатного материнства в Україні і в Литовській Республіці. Досліджуються особливості порядку визначення права, яке застосовується до відповідних відносин за законодавством України; визначається можливість набуття дитиною,

зачатою подружньою парою-громадянами Литви і народженою сурогатною матір'ю-громадянкою України, громадянства України. Встановлюються особливості колізійного регулювання договірних відносин сурогатного материнства за законодавством Литви у разі зачаття дитини громадянами Литовської Республіки і її народження згідно з договором сурогатного материнства, укладеного відповідно до правопорядку України, сурогатною матір'ю-громадянкою України. Визначається порядок встановлення споріднення між генетичними батьками дитини, народженої з використанням методики сурогатного материнства, а також власне такою дитиною за законодавством Литви й оцінюється можливість набуття такою дитиною громадянства Литовської Республіки.

Ключові слова: репродукція (відтворення), репродуктивні права, допоміжні репродуктивні технології, сурогатне материнство, договір сурогатного материнства, колізійне регулювання

Вступ. Аналіз сучасних правопорядків показує, що зараз у світі склалось два основні принципові підходи до правового регулювання відносин сурогатного материнства на рівні окремих правових систем, а саме: підхід, у межах якого використання цієї репродуктивної методики допускається, а також підхід, у межах якого її використання заборонено.

Значна актуалізація порушеного питання відбувається на рівні міжнародних приватних відносин, коли суспільні зв'язки, пов'язані з використанням методики сурогатного материнства, налагоджуються між громадянами різних країн. У такому випадку виникає необхідність визначення правопорядку, який поширюється на відповідних суб'єктів. Ураховуючи потенційну можливість різних і навіть протилежних підходів до вирішення цього питання на рівні законодавства держав громадянства відповідних осіб, воно може ставати справжньою юридичною проблемою.

Безпосередня заборона використання методики сурогатного материнства у Литовській Республіці і водночас активне її виростання в Україні створює тенденцію до набуття Україною статусу однієї з найбільш привабливих європейських країн для сурогатного туризму. Однак водночас з цим актуалізується цілий пласт юридичних проблем прикладного характеру, що пов'язані як з визнанням правопорядком Литви факту укладення договору сурогатного материнства і розвитку відповідних договірних відносин на території України, так і з виникненням сімейних прав і обов'язків між дитиною, народженою сурогатною матір'ю-громадянкою України, і її генетичними батьками-громадянами Литовської Республіки у силу їх споріднення. Також з цього слідує і важливе питання громадянства народженої дитини.

У зв'язку з цим колізійне регулювання договірних відносин сурогатного материнства за законодавством Литви і України, по суті, є питанням «юридичних мостів», які можуть бути використані громадянами Балтійської країни для отримання послуг сурогатного материнства в Україні.

Особливості правового регулювання відносин сурогатного материнства у країнах Балтії, а також в Україні стали предметом розгляду таких вітчизняних і зарубіжних вчених правників як О. Бобржинська, І. В. Венедіктова, Н. Ю. Голубєва, А. О. Дутко, А. Елленбоген, І. В. Жилінкова, М. Р. Заболотна, К. Каск, О. О. Кот, Т. С. Ківалова, Н. С. Кузнєцова, Т. В. Курило, В. Локшин, Р. А. Майданик, О. О. Малиновський, Р. Мікеленаїте, В. Мікеленас, К. В. Москаленко, О. О. Отрадна, Д.-С. Подер, К. Т.-А. Подер, Р. Прікуле, Н. М. Раданович, М. Романюк, О. В. Рябенко, В. В. Самойлова, М. В. Сидоренко, А. Фельдберг, В. Л. Яроцький та ін.

Мета статті полягає у встановленні специфіки колізійного регулювання договірних відносин сурогатного материнства в Україні і Литовській Республіці, а також сімейних відносин і відносин з набуття громадянства, що є результатом розвитку зазначених договірних юридичних зв'язків.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження правового регулювання договірних відносин сурогатного материнства у контексті правопорядків різних країн пов'язується з необхідністю встановлення спільних рис і відмінностей у нормативно-правових підходах до упорядкування відповідних суспільних відносин, а також у їх співвідношенні у ситуаціях, коли учасниками таких відносин стають громадяни одночасно декількох з цих країн. Це цілком закономірно обумовлює компаративістський ракурс розгляду окресленої тематики.

Встановлена заборона використання методики сурогатного материнства у Литві, а також існування, зокрема і нормативно-правових умов її застосування в Україні, визначає вектор розвитку піднятих питань переважно через правопорядок України, тобто правового регулювання договірних відносин сурогатного материнства за участю іноземного елемента за цивільним законодавством України.

Водночас окреслені обставини не виключають і навіть навпаки визначають необхідність застосування інших методів наукового пізнання, зокрема таких як аналіз і синтез, а також критичне осмислення питань у межах предмету розгляду.

Результати та їх обговорення

Україна

Питання колізійного регулювання приватних відносин в Україні регулюється спеціальним законодавчим актом – Законом України «Про міжнародне приватне право».

Частина перша статті 32 зазначеного Закону надає сторонам договору сурогатного материнства, який укладається на території України, можливість обрати право, яке буде застосовуватись до відповідних відносин (Закон України «Про міжнародне приватне право», ст. 32).

Водночас частина друга статті 32 Закону України «Про міжнародне приватне право» встановлює, що у разі відсутності вибору права до змісту правочину застосовується право, яке має найбільш тісний зв'язок із правочином. Своєю чергою частиною третьою статті 32 зазначеного Закону встановлюється,

що таким правом вважається, зокрема право держави, у якій сторона, що повинна здійснити виконання, яке має вирішальне значення для змісту правочину, має своє місце проживання або місцезнаходження (Закон України «Про міжнародне приватне право», ст. 32). Тобто, фактично, йдеться про право України як держави, у якій проживає сурогатна мати і на території якої здійснюється відповідна медична процедура.

При цьому дійсність правочину, його тлумачення та правові наслідки недійсності визначаються правом, що застосовується до змісту правочину (Закон України «Про міжнародне приватне право», ст. 3).

Питання громадянства в Україні не стало предметом правового регулювання спеціального колізійного законодавства у зв'язку з чим вирішується на підставі положень Закону України «Про громадянство». Порядок набуття громадянства за народженням визначається статтею 7 цього Закону. Частиною першою цієї статті встановлюється, що особа, батьки або один з батьків якої на момент її народження були громадянами України, є громадянином України. Водночас частина четверта цієї статті встановлює, що особа, яка народилася на території України від іноземців, які на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства жодного з батьків, є громадянином України (Закон України «Про громадянство», ст. 7).

З цими положеннями пов'язується два питання, а саме: місце проживання і «народження від іноземців».

Місце проживання визначено абзацом п'ятим частини першої статті 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» як житло з присвоєною у встановленому законом порядку адресою, в якому особа проживає, а також заклад для бездомних осіб, інший надавач соціальних послуг з проживанням, стаціонарна соціально-медична установа та інші заклади соціальної підтримки (догляду) у яких особа отримує соціальні послуги (Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», ст. 3).

При буквальному розумінні цього положення, в якості передумови набуття дитиною, виношеною і народженою сурогатною матір'ю, громадянства України виступають дві обставини: 1) проживання сурогатної матері на момент народження дитини на території України; 2) проживання на момент народження дитини на території України генетичних батьків.

При цьому якщо з першим питанням не виникає проблем, то з другим вони можуть бути, але лише при буквальному розумінні цього положення, тобто генетичні батьки повинні проживати на території України саме на момент народження. Слід зважати на те, що у цей час генетичні батьки дитини можуть бути закордоном.

Однак у будь-кому разі наведене вище приводить нас до більш глибокого питання, що відображається у термінологічному словосполученні «народження від іноземців». Це питання можна розглядати у матеріальному і у формальному сенсах.

У матеріальному воно стосується фізіологічного процесу народження іноземкою дитини. Йдеться, зокрема про живонародження як вигнання або вилучення з організму матері плода, який після вигнання або вилучення (незалежно від тривалості вагітності, від того, чи перерізана пуповина і чи відшарувалась плацента) дихає або має будь-які інші ознаки життя, такі як серцебиття, пульсація пуповини, певні рухи скелетних м'язів (пункт 1.2 розділу 1 «Перинатальний період, живонародження та мертвонародження» Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2006 року № 179, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 12 квітня 2006 року за № 427/12301).

У формальному сенсі народження від іноземця означає фізіологічне народження дитини, яка має юридичний зв'язок з іноземними особами як її батьками.

Це питання набуває принципового значення саме у контексті методики сурогатного материнства, при застосуванні якої дитина може мати генетичний зв'язок з певним чоловіком і жінкою, проте виношується і народжується третьою особою.

З цього приводу пункт 6.9 розділу VI «Сурогатне (замінне) материнство» Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09 вересня 2013 року № 787, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 02 жовтня 2013 року за № 1697/24229 реалізовує саме юридичну модель визначення батьківства, зокрема встановлюючи, що у разі народження дитини жінкою, якій в організм було перенесено ембріон людини, зачатий подружжям у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, державна реєстрація народження дитини проводиться за заявою подружжя, яке дало згоду на таке перенесення.

У цьому разі одночасно з документом, що підтверджує факт народження дитини цією жінкою, подається заява про її згоду на запис подружжя батьками дитини, справжність підпису на якій має бути нотаріально засвідчена, а також довідка про генетичну спорідненість батьків (матерів чи батька) з плодом (Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, п. 6.9, р. VI).

З цього слідує, що визначення факту «народження дитини від іноземців» відбувається не тільки за генетичною ознакою, проте з урахуванням формального підходу, який передбачає отримання згоди жінки, яка виносила і народила дитину, на запис в якості батьків дитини подружжя, яке зачало ембріон людини.

Положення Закону України «Про міжнародне приватне право» також визначають специфіку колізійного регулювання сімейних відносин, зокрема в частині встановлення факту батьківства і пов'язаних з ним обставин. Відповідно до статті 65 цього Закону встановлення та оскарження батьківства визначається особистим

законом дитини на момент її народження. При цьому статтею 66 встановлюється, що права та обов'язки батьків і дітей визначаються особистим законом дитини або правом, яке має тісний зв'язок із відповідними відносинами і якщо воно є більш сприятливим для дитини (Закон України «Про міжнародне приватне право», ст. 65).

З приводу особистого закону дитини на момент її народження частина перша статті 16 Закону України «Про міжнародне приватне право» встановлює, що таким законом вважається право держави, громадянином якої вона є (Закон України «Про міжнародне приватне право», ст. 16). Іншим словами, в основу визначення порядку встановлення батьківства, а тому і виникнення сімейних відносин між новонародженою з використанням методики сурогатного материнства дитиною і подружжям, яке зачало ембріон людини, покладається питання громадянства.

З урахуванням наведених вище положень Закону України «Про громадянство» і специфіку встановлення факту народження дитини від іноземців при застосуванні методики сурогатного материнства таким законом може бути як закон громадянства подружжя, так і закон України. Але у будь-якому разі дитина може набути громадянство України внаслідок чого на відносини між нею і її генетичними батьками поширюватимуться положення законодавства України.

Водночас, положення Закону не містить критеріїв встановлення права, яке має тісний зв'язок із відповідними відносинами і права, яке є найбільш сприятливим для дитини. Однак, вбачається, що у випадку, коли батьками дитини виступають іноземці і сама дитина набуває громадянства іноземної держави, таким правом є право відповідної держави. Це закономірно і з тих міркувань, що відповідні особи прагнуть забрати дитину до держави свого постійного проживання.

Литовська Республіка

Положення, що визначають специфіку колізійного регулювання приватних відносин, розміщено у межах глави II «Міжнародне приватне право» частини першої «Цивільне право і його застосування» книги першої «Основні положення».

Правопорядок Литовської Республіки на рівні статті 11 Закону «Про допоміжне запліднення» встановлює повну заборону сурогатного материнства (Закон Литовської Республіки «Про допоміжне запліднення», ст. 11), що у контексті статті 1.80 Цивільного кодексу Литовської Республіки означає нікчемність будь-яких договорів, пов'язаних із застосуванням сурогатного материнства.

Поряд із цим принципове положення міститься у статті 1.11 Кодексу, якою, зокрема встановлюється, що норми іноземного права не застосовуються, якщо їх застосування суперечить публічному порядку, встановленому конституцією Литовської Республіки та іншим законам. У таких випадках застосовуються цивільні закони Литовської Республіки.

Імперативні правові норми Литовської Республіки чи іншої держави, з якими спір найбільш тісно пов'язаний, застосовуються незалежно від того, що сторони за згодою між собою обрали інше іноземне законодавство (Цивільний кодекс Литовської Республіки, ст. 1.11).

Це виступає основним юридичним бар'єром для «імпорту» юридичних наслідків такого договору, укладеного на території України і відповідно до правопорядку України у правопорядок Литовської Республіки. Іншими словами, у межах такого правопорядку активно застосовується інструментарій не лише для виключення можливості укладення таких договорів за законодавством Литовської Республіки і невизнання їх наслідків, проте також і для невизнання наслідків таких договорів, що були укладені які спричинили наслідків у межах інших правопорядків.

Крім того, неможливість поширення законодавства Литовської Республіки на договірні відносини сурогатного материнства визначаються технічними моментами, пов'язаними зі специфікою колізійного регулювання відповідних відносин. Зокрема, з пункту 3 частини першої статті 1.37 Цивільного кодексу Литовської Республіки слідує, що у випадку, якщо сторони не обрали право, яке підлягає застосуванню до відносин між ними, застосовується право держави з яким найбільше пов'язане договірне зобов'язання. У відносинах у межах яких особа повинна виконати певні обов'язки чи здійснити діяльність в якості такої держави виступає держава місця знаходження особи, яка повинна виконати обов'язки, або держава на території якої здійснюється відповідна діяльність (Цивільний кодекс Литовської Республіки, ст. 1.37). У контексті досліджуваних нами відносин в якості такої держави виступає Україна на території якої власне і здійснюється виношування і народження дитини.

Положення колізійного законодавства Литовської Республіки, що регулює порядок встановлення батьківства/материнства і громадянства, міцно переплетені.

Частина перша статті 1.31 Цивільного кодексу Литовської Республіки запроваджує варіативність у питанні законодавства походження дитини (визнання, встановлення чи спростування батьківства чи материнства), встановлюючи, що це може бути законодавство держави, громадянином якої стала дитина при народженні; законодавство держави, визнаної постійним місцем проживання дитини; законодавством держави проживання одного з батьків дитини, громадянином якої він є, в залежності від того, що є більш прийнятним для дитини.

При цьому частиною четвертою зазначеної статті Цивільного кодексу Литовської Республіки встановлюється право батька визнати батьківство щодо дитини відповідно до законодавства держави його звичайного проживання (Цивільний кодекс Литовської Республіки, ст. 1.31).

Конкретику у це питання в аспекті предмету нашого розгляду вносить частина перша статті 28 Договору між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах (підписаний 07 липня 1993 року, ратифікований постановою Верховної Ради України від 17 грудня 1993 року № 3737-ХІІ), якою зокрема встановлюється, що справи про встановлення і спорювання батьківства вирішуються відповідно до законодавства Договірної Сторони, громадянином якої є дитина від народження (Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, ст. 28).

Тобто у відносинах сурогатного материнства для яких характерне розмежування матеріального і формального сенсів народження дитини від особи це означає, що з одного боку, для визначення порядку встановлення батьківства щодо дитини необхідно встановити її громадянство, проте з іншого – для встановлення такого громадянства необхідно визначити батьків такої дитини. Очевидною є необхідність розстановки пріоритетів у відповідному питанні і кореляції зазначених порядків в аспекті послідовності їх застосування.

Як ми зазначили раніше, така дитина може набути громадянство України.

Водночас частиною першою статті 14 Закону Литовської Республіки «Про громадянство» встановлюється, що дитина, обидва чи один з батьків якої є громадянами Литовської Республіки, набуває громадянство Литовської Республіки при народженні, незалежно від того чи народилась вона на території Литовської Республіки чи за її межами (Закон Литовської Республіки «Про громадянство», ст. 14).

Водночас у цій частині виникає певна проблема, адже відповідно до статті 12 Закону Литовської Республіки «Про допоміжне запліднення» походження дитини, народженої внаслідок застосування допоміжних репродуктивних технологій, визначається відповідно до загальних принципів походження дитини, визначених Цивільним кодексом Литовської Республіки (Закон Литовської Республіки «Про допоміжне запліднення», ст. 12). Однак при цьому сам цей Кодекс визначає в статті 3.154, що питання материнства і батьківства відносно дитини, народженої шляхом штучного запліднення, регулюється іншими законами (Цивільний кодекс Литовської Республіки, ст. 3.154).

Проте, якщо керуватися відповідними положеннями Цивільного кодексу Литовської Республіки, то неможна не відмітити формальний підхід, що отримав закріплення у статті 3.138 відповідно до якої батьки дитини встановлюються свідцтвом про народження, зареєстрованим в органах записів актів цивільного стану і свідцтвом про народження, яке видається на підставі такого свідцтва (Цивільний кодекс Литовської Республіки, ст. 3.138). Ця процедура схожа з вітчизняною, яка також передбачає видачу свідцтва про народження органами реєстрації актів цивільного стану на підставі медичного свідцтва про народження. У зв'язку з цим з технічної точки зору якщо співробітники органу державної влади Литовської Республіки, які розглядають питання про громадянство, визнають видане українською стороною свідцтва про народження дитини і не вимагатимуть медичного свідцтва про народження, то сам факт народження дитини сурогатною матір'ю може бути для них невідомий.

Однак, навіть якщо цей факт стане відомий, сама заборона сурогатного материнства не повинна впливати на громадянство дитини і виникнення сімейних відносин, принаймні, між батьком і дитиною, народженою з використанням методики сурогатного материнства. Статтями 3.146–3.148 Цивільного кодексу Литовської Республіки чоловіку, який вважає себе батьком дитини, надано право встановлювати батьківство щодо дитини у судовому порядку, зокрема шляхом подання доказів зв'язку з дитиною, в якості яких можуть виступати експертизи (Цивільний кодекс Литовської Республіки, ст.ст. 3.146–3.148).

Таким чином цілком закономірно, що в основу юридичного зв'язку чоловіка з дитиною покладається генетичний зв'язок. Хоча в частині встановлення материнства на рівні відповідних положень Цивільного кодексу Литовської Республіки знайшла відображення заборона сурогатного материнства. Зв'язок жінки з дитиною переважно презюмується через факт народження дитини певною жінкою, а не через генетичну спорідненість.

Тим не менше окреслене вище створює умови за яких дитина, народжена сурогатною матір'ю-громадянкою України, може набути громадянство Литовської Республіки по лінії генетичного батька. Своєю чергою генетична мати матиме змогу набути права і обов'язки стосовно такої дитини шляхом її усиновлення (удочеріння) з урахуванням того, що правопорядок Литовської Республіки створює перешкоди для визнання юридичних наслідків договору сурогатного материнства, укладеного і виконаного на території України і сурогатною матір'ю за яким виступає громадянка України.

Висновки. Загалом, підводячи підсумок під викладеним вище, слід зазначити, що встановлення заборони сурогатного материнства на рівні нормативно-правових положень Литовської Республіки свідчить про намагання правопорядку цієї держави ізолюватися від відповідних питань практики правореалізації і правозастосування у контексті міжнародного приватного права. У зв'язку з цим санкціонування цим правопорядком договірних відносин сурогатного материнства, що виникли на території України, не вкладалося б у загальну концепцію заборони.

Фактично йдеться про один зі способів «найбільш ефективного» протистояння міжнародному сурогатному материнству, про які часто стверджують противники легалізації такої репродуктивної методики. Адже невизнання відповідного договору, укладеного відповідно до правопорядку держави, де сурогатне материнство дозволено, разом із заборонаю сурогатного материнства і невизнанням на нормативно-правовому рівні реєстрації дитини (Бобржинська, 2018: 17) утворюють юридичний комплекс засобів «ізоляції» правової

системи від наслідків відповідного договору і виключають необхідність налагодження «юридичних мостів» із такими правопорядками або визначення правил співвідношення.

Однак, у такому разі повне ігнорування останнім будь-яких питань, пов'язаних із сурогатним материнством у силу його заборони призводить до «конфлікту законів» (Матіяш, 2019: 19), що негативно відображається на учасниках договірних відносин сурогатного материнства і правовому статусі народженої дитини. Адже крім суто договірних суб'єктивних цивільних прав і обов'язків також йдеться і про сімейні права та обов'язки новонародженої дитини і її батьків щодо один до одного, а також про громадянство народженої дитини. А це вже питання інтересів дитини.

У цілому ж окреслені обставини виводять підняту проблему у площину наднаціонального права, адже за таких умов її можна вирішити лише у конвенційному ключі.

В аспекті досліджуваних нами правопорядків це визначає можливість генетичних батьків дитини, тобто громадян Литви, які на підставі договору сурогатного материнства скористалися цією репродуктивною методикою в Україні, звернутися до Європейського суду з прав людини, який вирішуватиме спір, зокрема на підставі положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і, в тому числі, виходячи з гарантованого права на повагу особистого життя (П'єрсанті, Консалво, Сігоре, Дель Ріо, Заамі, 2021). З цього приводу Р. А. Майданик і К. В. Москаленко, посилаючись на практику вирішення Європейським судом з прав людини окремих спорів, пов'язаних із міжнародним сурогатним материнством, досить чітко демонструють тенденцію судового вирішення відповідних питань, зокрема у контексті застосування принципу «кращих інтересів дитини», що у кінцевому рахунку призводить до необхідності визнання правового статусу дитини у країні, де сурогатне материнство заборонено (Майданик, Москаленко, 2020: 2867, 2868).

Підводячи підсумок під викладеним вище, слід зазначити, що відсутність уніфікованого підходу до правового регулювання порядку використання репродуктивних технологій, зокрема і методики сурогатного материнства, закріпленого на рівні нормативно-правових положень у межах правопорядків принаймні країн Європи, сприяє виникненню проблем у практиці правореалізації і правозастосування, пов'язаної з цивільними відносинами за участю іноземного елемента. Це ж безпосередньо впливає і на ефективність використання договору сурогатного материнства як інструмента регулювання відповідних таких відносин. Однак, судова практика Європейського суду з прав людини окреслює і загальний вектор розвитку права у цій площині. Генетичний зв'язок дитини з її батьками, а не із сурогатною матір'ю, на тлі концепції найкращих інтересів дитини з урахуванням наміру таких батьків народити сурогатне материнство і не визнаючи договір сурогатного материнства, укладеного у межах іншого правопорядку, правопорядок, який містить такі заборони змушений визначати юридичні і фактичні наслідки реалізації відповідних договірних відносин, що відповідає інтересам усіх їх учасників.

Список використаних джерел:

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. *Відом. Верхов. Ради України*. 2005. № 32. ст. 422 (зі змінами).
2. Про громадянство: Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. *Відом. Верхов. Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65 (зі змінами).
3. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV. *Відом. Верхов. Ради України*. 2004. № 15. Ст. 232 (зі змінами).
4. Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, Порядку реєстрації живо народжених і мертвонароджених: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2006 р. № 179, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 12.04.2006 р. за № 427/12301. *Офіц. вісн. України*. 2006. № 15. Ст. 1150.
5. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 р. № 787, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 02.10.2013 р. за № 1697/24229. *Офіц. вісн. України*. 2013. № 82. Ст. 3064 (зі змінами).
6. Pagalbinio arvaisinimo: Įstatymas Lietuvos Respublikos 14.09.2016 Nr. XII-2608. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f31c44c27bd711e6a0f68fd135e6f40c> (prieigos data: 27.03.2022).
7. Civilinis kodeksas: Įstatymas Lietuvos Respublikos 18.07.2000 Nr. VIII-1864. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB> (prieigos data: 27.03.2022).
8. Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах: Міжнародний документ, підписаний 07.07.1993 р., ратифікований постановою Верховної Ради України від 17.12.1993 р. № 3737-XII. *Офіц. вісн. України*. 2006. № 47. Ст. 3170.
9. Lietuvos Respublikos pilietybės: Įstatymas Lietuvos Respublikos 02.12.2010 Nr. XI-1196. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.387811/asr> (prieigos data: 27.03.2022).
10. Bobrzyńska O. Report from the conference «Surrogate motherhood: fundamental and legal problems» (Warsaw, 27–28 September 2018). P. 7–17. URL: <https://pwd.iws.gov.pl/wp-content/uploads/2019/02/36a-Reports-from-conference.pdf> (access date: 26.03.2022).
11. Матіяш О. Нові підходи Гаазької конференції до систематизації норм міжнародного приватного права. *Підприємництво, госп-во і право*. 2019. № 1. С. 14–20.

12. Piersanti V., Consalvo F., Signore F., Del Rio A., Zaami S. Surrogacy and “Procreative Tourism”. What Does the Future Hold from the Ethical and Legal Perspectives? *Medicina*. 2021. № 57 (1). URL: <https://www.mdpi.com/1648-9144/57/1/47> (access date: 26.03.2022). DOI: 10.3390/medicina57010047.
13. Maydanyk R. A., Moskalenko K. V. Towards Creation of Unified Regulation on Surrogacy in Europe: Recent Trends and Future Perspectives. *Wiadomości Lekarskie*. 2020. Vol. LXXIII, Issue 12, Part 2. P. 2865–2870. DOI: 10.36740/WLek202012227.

References:

1. Pro mizhnarodne pryvatne pravo [On Private International Law]: Zakon Ukrainy vid 23.06.2005 r. № 2709-IV. *Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy*, 32. st. 422 (zi zminamy). [in Ukrainian]
2. Pro hromadianstvo [On Citizenship of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 18.01.2001 r. № 2235-III. *Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy*, 13. St. 65 (zi zminamy). [in Ukrainian]
3. Pro svobodu peresuvannia ta vilnyi vybir mistsia prozhyvannia v Ukraini [On Freedom of Movement and Free Choice of Place of Residence in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 11.12.2003 r. № 1382-IV. *Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy*, 15. St. 232 (zi zminamy). [in Ukrainian]
4. Pro zatverdzhennia Instruktсии z vyznachennia kryteriiv perynatalnogo periodu, zhyvonarodzhennosti ta mertvonarodzhennosti, Poriadku reiestratsii zhyvo narodzhennykh i mertvonarodzhennykh [On Statement of the Instruction on Definition of Criteria of the Perinatal Period, Live Births and Stillbirths, the Procedure for Registration of Live Births and Stillbirths]: nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 29.03.2006 r. № 179, zareiestrovanyi v Ministerstvi yustytсии Ukrainy 12.04.2006 r. za № 427/12301. *Ofits. visn. Ukrainy*, 15. St. 1150. [in Ukrainian]
5. Pro zatverdzhennia Poriadku zastosuvannia dopomizhnykh reproduktyvnykh tekhnolohii v Ukraini [On Statement of the Order of Application of Auxiliary Reproductive Technologies in Ukraine]: nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 09.09.2013 r. № 787, zareiestrovanyi u Ministerstvi yustytсии Ukrainy 02.10.2013 r. za № 1697/24229. *Ofits. visn. Ukrainy*, 82. St. 3064 (zi zminamy). [in Ukrainian]
6. Pagalbinio apvaisinimo: Įstatymas Lietuvos Respublikos [On Assisted Fertilization: Law of the Lithuanian Republic] 14.09.2016 Nr. XII-2608. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f31c44c27bd711e6a0f68fd135e6f40c>. [in Lithuanian]
7. Civilinis kodeksas: Įstatymas Lietuvos Respublikos [Civil Code of Lithuanian Republic] 18.07.2000 Nr. VIII-1864. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB>. [in Lithuanian]
8. Dohovir mizh Ukrainoiu i Lytovskoiu Respublikoiu pro pravovu dopomohu ta pravovi vidnosyny u tsyvilnykh, simeinykh i kryminalnykh spravakh [Agreement between Ukraine and the Republic of Lithuania on Legal Assistance and Legal Relations in Civil, Family and Criminal Matters]: Mizhnarodnyi dokument, pidpysanyi 07.07.1993 r., ratyfikovanyi postanovoiu Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 17.12.1993 r. № 3737-KhII. *Ofits. visn. Ukrainy*, 47. St. 3170. [in Ukrainian]
9. Lietuvos Respublikos pilietybės: Įstatymas Lietuvos Respublikos [On Citizenship: Law of the Lithuanian Republic] 02.12.2010 Nr. XI-1196. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.387811/asr>. [in Lithuanian]
10. Bobrzyńska, O. (2018) Report from the conference «Surrogate motherhood: fundamental and legal problems» (Warsaw, 27–28 September 2018). <https://pwd.iws.gov.pl/wp-content/uploads/2019/02/36a-Reports-from-conference.pdf>. [in English]
11. Matiiash, O. (2019) Novi pidkhody Haazkoi konferentsii do systematyzatsii norm mizhnarodnogo pryvatnogo prava [New Approaches of the Hague Conference to the Systematization of International Private Law]. *Pidpriemnytstvo, hosp-vo i pravo*, 1. 14–20. [in Ukrainian]
12. Piersanti, V., Consalvo, F., Signore, F., Del Rio, A., Zaami, S. (2021). Surrogacy and “Procreative Tourism”. What Does the Future Hold from the Ethical and Legal Perspectives? *Medicina*, 57 (1). <https://www.mdpi.com/1648-9144/57/1/47>. DOI: 10.3390/medicina57010047. [in English]
13. Maydanyk, R. A., Moskalenko, K. V. (2020). Towards Creation of Unified Regulation on Surrogacy in Europe: Recent Trends and Future Perspectives. *Wiadomości Lekarskie*, LXXIII/12/2. 2865–2870. DOI: 10.36740/WLek202012227. [in English].